

8. Умляфт Ф. Учебник географії для низших клас австрійських гімназій /переклад М. Кордуба / Ф. Умляфт – Чернівці, 1904. – 58 с.
9. Федорів І. О. Мирон Кордуба в історії України (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.) / І. О. Федорів. – Тернопіль: Тернопіль Онлайн, 2001. – 127 с.

УДК 261.5: 27 (477) «19»

О. М. ЯЧМЕНЬОВА

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОТЦЯ ЙОСАФАТА ВОРОТНЯКА

Висвітлено теоретичну і практичну педагогічну діяльність ієромонаха Української Греко-Католицької Церкви Йосафата Воротняка. Показано, що аналіз просвітительської і освітньо-педагогічної діяльності цього релігійного діяча сприятиме з'ясуванню суті процесів гуманізації і демократизації освіти в контексті входження України в європейський культурний та освітній простір.

Ключові слова: освітньо-педагогічна діяльність, церква, європейський освітній простір, виховна система, християнська педагогіка.

О. М. ЯЧМЕНЬОВА

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СВЯЩЕННИКА ЙОСАФАТА ВОРОТНЯКА

Отражена теоретическая и практическая педагогическая деятельность иеромонаха Украинской Греко-Католической Церкви Йосафата Воротняка. Показано, что анализ просветительской и педагогической деятельности этого религиозного деятеля будет способствовать выяснению сути процессов гуманизации и демократизации образования в контексте вхождения Украины в европейское и образовательное пространство.

Ключевые слова: образовательно-педагогическая деятельность, церковь, европейское образовательное пространство, воспитательная система, христианская педагогика.

O. M. YACHMENIOVA

THE PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF FATHER JOSEPHAT VOROTNYAK

The pedagogical activities of the Ukrainian Greek-Catholic Church Father Josephat Vorotnyak, that was fulfilled and realized both theoretically and practically, have been covered and unfolded. It is shown that the analysis of the teaching and educational work of the famous clergyman will help to explain and elucidate the essence of the processes of humanization and democratization of the education in the context of the entry of Ukraine into the European cultural and educational space.

Keywords: teaching and educational work, Church, European educational space, upbringing instructive system, Christian Pedagogy.

Проголошення України незалежною державою створило можливості для відродження української духовності, яке відбувається на тлі сучасних кардинальних економічних та соціальних змін у суспільстві. На сучасному етапі становлення Української держави постала необхідність формування нової парадигми, основним важелем якої була б гуманність.

Звернення до релігії як скарбниці духовної культури людства й оберегу національної самобутності українського народу в сучасних умовах переоцінки вартостей і трансформації ієрархії цінностей є логічним і закономірним явищем. Особливого такту, виваженості, компетентності і толерантності вимагає вирішення питання про визначення ролі, місця, механізмів дії релігії в освітньо-виховній сфері як середовищі формування нового покоління української нації. Отже, актуальність вирішення теоретико-методичних проблем християнської педагогіки, нагальна потреба у зміні традиційних підходів до організації навчально-виховного процесу, а також гостра необхідність у наданні йому системного, особистісно орієнтованого гуманістичного спрямування зумовили вибір теми статті.

Окремі аспекти цієї широкої проблеми вивчали такі відомі сучасні дослідники історії розвитку школи, освіти і педагогічної думки в Україні, як М. Барна, Г. Білавич, Д. Герцюк, Т. Завгородня, С. Коляденко, І. Курляк, С. Лаба, Д. Пенішкевич, В. Моцюк, І. Руснак, М. Чепіль. Серед сучасних учених, які у своїх наукових працях розглядали історико-педагогічні аспекти діяльності Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) варто назвати І. Андрухів, Л. Генік, І. Мишишин, Б. Трофимяка, Ж. Ковбу, Ю. Щербяка, Р. Яковишина та ін. Проте поза увагою дослідників історії розвитку та становлення системи національної освіти та виховання опинилися окремі персоналії, чий доробок вважаємо вагомим і вартим окремого історико-педагогічного дослідження.

Мета статті – висвітлити педагогічну діяльність ієромонаха УГКЦ Йосафата Воротняка в контексті розвитку християнського виховання в Україні.

Діяльність української еміграції в кінці XIX ст. – на початку XX ст. є вагомою сторінкою в історії західноукраїнських земель. Процес еміграції зумовив чисельне зростання українських осередків у багатьох країнах світу. Як стверджують історичні джерела, найбільшу кількість українських емігрантів у зазначений період було в США – понад 200 тис., Канаді – майже 150 тис., Бразилії – 40 тис. осіб. До цього варто додати, що 10 тис. українців з Галичини переселились також в Аргентину, а ще 10 тис. українців емігрували в Боснію та Герцеговину [7, с.16–17]. Соціальна адаптація емігрантів із Західної України в країнах нового поселення майже скрізь була дуже складною. Разом із першими українськими переселенцями, за віросповіданням переважно греко-католиками, освоювати нові землі були покликані й священники. Вони організували школи, започатковували перші парафії та єпархії [2, с. 842]. Відзначаючи вагому роль українських священників для зарубіжного українства, можна констатувати, що їх освітньо-виховна діяльність була спрямована на збереження національної самобутності й духовної культури українських переселенців.

Так, із початком переселення галицьких українців до Боснії за часів Австро-Угорської імперії священники завжди були носіями просвітницьких ідей серед громади. За словами отця доктора С. Кияка, УГКЦ «завжди йшла за своїми дітьми на чужину в особах священників і єпископів, поділяючи долю і долю своїх духовних дітей, пов'язуючи їх з Батьківщиною, даючи їм духовне підкріплення, відіграючи роль духовної берегині українських душ» [8, с. 288–289]. Громада завжди високо цінувала українських священників, які несли відповідальність за розвиток та збереження національно-духовної самобутності діаспори. Спектр діяльності душпастирської роботи парохів в умовах еміграції був доволі широким і багатограним, а саме: культурно-просвітницький, проповідницький, суспільно-громадський та інші.

Заслуговує на увагу життєвий та духовний шлях ієромонаха УГКЦ Йосафата Воротняка, зокрема його педагогічна діяльність. Його життєвий шлях є невіддільним від церкви та служіння своєму народові.

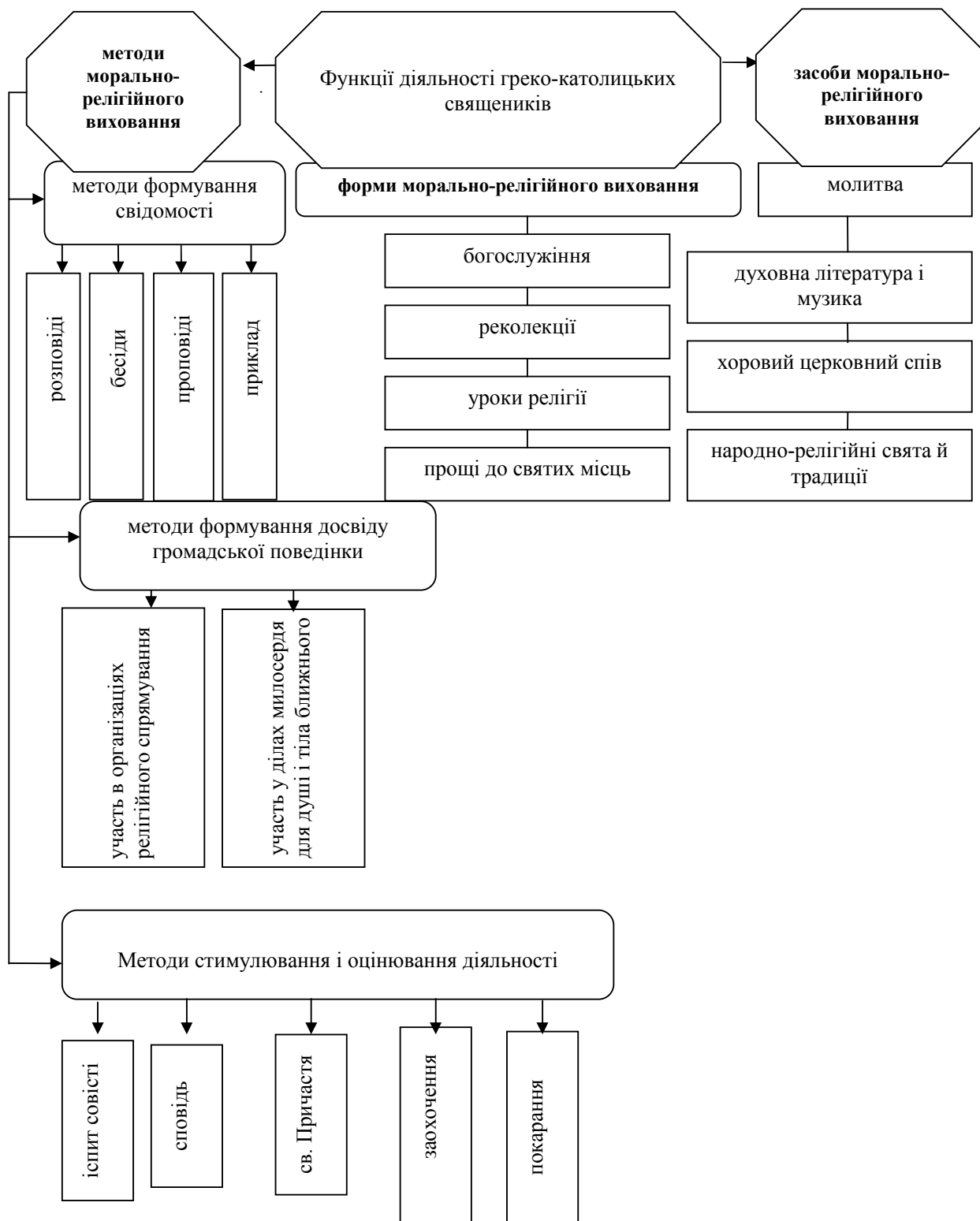
Народився Павло Воротняк 6 липня 1948 р. у Боснії (тепер Республіка Боснія та Герцеговина) в побожній і працьовитій багатодітній сім'ї Андрія Воротняка й Софії Главацької, вихідців із Тернопільщини. Закінчивши навчання у семінарії під проводом отців селезіян у Боснії, в 1965 р. П. Воротняк став кандидатом Чину святого Василя Великого (ЧСВВ автономний край Воєводина, Сербія) у м. Кула. У 1966 р. Павло прийняв чернече ім'я Йосафат і розпочав новіціанське випробування у новіціаті отців єзуїтів у м. Загреб (Хорватія). У 1969 р. він переїхав до василіянського монастиря в Рим. У Папському університеті св. Ансельма закінчив повний курс філософії і богослов'я і здобув ступінь бакалавра. Під час навчання склав довічну професію у ЧСВВ і в 1975 р. отримав священничі свячення з рук папи Павла VI. У 1978 р. продовжив студії у Папському Східному інституті [1, 10–11].

Після навчання у 1979 р. о. Йосафат Воротняк повернувся до парафії у Кулі, де став помічником о. Методія Біляка (ЧСВВ). Молодий отець поставив перед собою практичне завдання: побудувати комплекс монастиря і церкву. За його задумами цей комплекс мав стати тим духовним центром, де діяла б недільна школа, в якій він міг би реалізовувати освітньо-педагогічні проекти та зацікавлення.

Як отець-катехит о. Йосафат завжди відзначав важливість релігійно-морального виховання дітей та учнівської молоді. Надзвичайно важливою справою душпастирської діяльності священника була опіка над тією шкільною молоддю, яка закінчувала навчання в навчально-освітніх закладах, а

отже, розпочинала самостійний шлях. Йосафат Воротняк був переконаний, що завданням священника-катехита є не лише навчати парафіян Божих правд віри, а й допомогти забезпечити реалізацію християнських засад для їх застосування у повсякденному житті.

Наводимо функціональну модель діяльності греко-католицьких священників [11, с. 152]:

Натомість легковажне ставлення священнослужителя до процесу катехизації могло позначитись не тільки в моральному мікрокліматі українських родин в іншомовному оточенні та полікультурному середовищі, а й безпосередньо відбитися на власній долі пароха, який ніс особисту відповідальність перед Богом та церквою за свій духовний стан. На це вказував митрополит Андрей Шептицький у посланні До Духовенства про катехизацію: В совісті тяжко перед Богом відповідатимуть священники за душі тих дітей, що до школи не ходять, і не вчать катехизму в церкві. Гірко й страшно відіб'ється на долі священника і його родини присутність в парохії тих людей, що не знають добре святої віри... [10, с. 28].

Досліджуючи цей аспект, пов'язаний з педагогічною доктриною УГКЦ в другій половині ХХ ст., зазначимо, що її навчально-освітній напрямок роботи відіграв суттєву роль у становленні та розвитку релігійних центрів і організацій української діаспори в країнах поселення. Була створена ціла мережа навчально-освітніх закладів церкви, основне завдання яких – розвиток української науки, підготовка молоді до наукової роботи та водночас формування моральних основ, опертих на християнських цінностях європейської культури. Вивчення статей релігійної періодики дає змогу стверджувати, що заклади церкви стали культурно-освітніми осередками для виховання не тільки місіонерів, здатних вести апостольську працю над відбудовою християнського життя, а й центрами національної науки та культури з метою підготовки інтелігенції серед українців діаспори. Як переконливо доводять історичні джерела, греко-католицьке духовенство широко підтримувало ідею світових з'їздів української католицької молоді, завдяки чому молоді українці з різних країн світу краще ознайомились із духовною спадщиною свого народу, мали можливість окреслити план спільної діяльності для добра, церкви і народу. Аналізуючи роботу гуртків з'їзду Української христової молоді, вивчаючи тематику дискусій та склад її учасників, отець доктор І. Дацко робить висновок, що українська молодь хоче пізнати Христа..., релігія є прилягаючою вартістю для молоді людини, якщо вона її усвідомлює в особистий і життєвий спосіб [5, с. 31].

Відбуваючи пастирські подорожі у майже всіх українських поселеннях Європи з метою створення осередків української культури, освіти та науки, ієромонах Й. Воротняк долучився до презентації УГКЦ на міжнародній арені: на науково-освітніх конференціях, культурних заходах, духовних з'їздах, соціально-політичних форумах різного рівня.

Акцентуючи увагу на питаннях, пов'язаних із просвітницькою діяльністю о. Й. Воротняка, зазначимо, що він брав діяльну участь у суспільно-громадському, культурно-освітньому житті парафіян, постійно цікавився розвитком культурно-освітнього життя української громади, сприяв здійсненню просвітницьких заходів з відзначення визначних дат з української історії, національної школи і культури. Оскільки на той час у Воєводині не було україномовних телерадіопередач і газет, то отець виконував своєрідну роль інформаційного джерела для своїх парафіян. Про важливі духовні та культурологічні новини Кули та інших українських осередків у Воєводині, Сербії, Боснії та Герцеговині, Хорватії (до 1990 р. це були республіки в складі СФРЮ) він частково інформував на церковних проповідях та катехитичних заняттях з молоддю.

Важливим етапом у культурно-освітній та душпастирській діяльності о. Й. Воротняка став його переїзд в Україну в 1992 р. Тоді в Україні розпочався принципово новий період в діяльності УГКЦ. В умовах становлення демократичної Української держави формується система релігієзнавчої освіти, яка має світську та богословську зорієнтованість. Вона здійснюється на принципах гуманізму, толерантності і дотримання принципу свободи совісті, а також спрямовується в русло нормалізації міжконфесійних відносин і забезпечення стабільності суспільства. У 1992–1994 рр., маючи значний досвід душпастирської роботи, о. Й. Воротняк працював магістром у Крехівському новіціаті, де пріоритетним напрямком в його освітньо-виховній діяльності було виховання кандидатів у духовний сан. Потім, у 1994–1997 рр., він був настоятелем василіянського монастиря св. Юрія у Червонограді. Як директор василіянського ліцею при монастирі, о. Й. Воротняк звертав увагу на виховання і підготовку духівництва. Для успішного досягнення поставленої мети він застосовував арсенал педагогічних засобів, зокрема був організатором духовних вечорів, на яких відбувались культурологічні дискусії. Розуміючи важливість питання духовності та моральної культури

суспільства, о. Йосафат активно співпрацював із педагогами краю в справі християнського виховання дітей та учнівської молоді.

У 1992 р. за ініціативою Львівського обласного педагогічного товариства ім. Г. Ващенка у школах Львівщини, Тернопільщини та Івано-Франківщини було введено експериментальний предмет Основи християнської моралі [3, с.112]. У зв'язку з масовим впровадженням християнської етики в школах західних областей України проведено велику роботу щодо спеціальної підготовки педагогів відповідної кваліфікації. Результатом спільної праці освітян і духовенства була розроблена програма підготовки вчителів з цього навчального предмета. Вона розрахована на трирічне навчання, тривалістю по два місяці в рік, з яких один місяць припадає на літній період. На Львівщині, зокрема, підготовка вчителів християнської етики здійснюється в Львівському обласному науково-методичному інституті освіти (ЛОНМІО). Тут вивчаються особливості методики викладання предмета, а також основні богословські дисципліни: моральне і догматичне богослов'я, Святе Письмо Старого і Нового завіту, історія церкви та християнська етика, філософія, мистецтво [3, с. 112].

Важливе місце в процесі релігійно-морального виховання учнів займала позашкільна діяльність. У 1998-2000 рр. о. Й. Воротняк співпрацював з Марійським молодіжним товариством Містична троянда при василіянській церкві св. Андрія та Марійською дружиною молоді при церкві св. Онуфрія у Львові. Аналіз роботи гуртків молодіжного спрямування свідчить, що вони ставили за мету популяризувати християнські ідеї серед учнівської молоді, підносити рівень релігійно-національної свідомості, пропагувати культ Пречистої Диви Марії, виробляти типовий образ української дівчини, яка мала бути прикладом для наслідування українською молоддю. Крім цього, діяльність дружин сприяла розвитку ідеї співпраці світських осіб із духовенством щодо успішного вирішення проблем християнського виховання [4, с. 17].

На думку галицьких вчених-теологів початку ХХ ст. О. Лещука, Й. Маркевича, І. Назарка, В. Лиска, П. Теодоровича, які займались розробкою теоретико-методичних основ християнського виховання молоді, успішна діяльність Марійської організації великою мірою залежить від особи проповідника-священника. Така позиція пояснювалася тим, що учнівська молодь, організовуючись в гурткове життя, одночасно відчувала потребу наставництва духовної особи, яка б за допомогою всіх можливих психолого-педагогічних методів і засобів могла сприяти у вирішенні складних життєвих проблем. Природно, що педагогічний метод індивідуального впливу на особистість вихованця з боку вихователя спонукав духовного проповідника стати живим методом дружинного життя.

Серед вимог, які ставились до священника-проповідника, треба назвати:

- внутрішня досконалість через реалізацію принципу: Ніхто не може дати того, чого сам не має;
- невинна працьовитість;
- християнський ідеалізм і радісний оптимізм відповідно до правила: Нехай людина росте зі своїми високими цілями;
- сила, натхнення, людяність і ввічливість;
- освіченість, володіння елементами психолого-педагогічних знань;
- усвідомлення мети, завдань дружинного життя [9, с.59].

О. Й. Воротняк був ініціатором створення Сестринства св. Терені (1998), Біблійного товариства молоді Благовіст (2000), Товариства юристів-католиків св. Томи Мора (2001). У 1997 р. він очолював Катехитичну комісію Львівської архієпархії УГКЦ, змістом діяльності якої було: опікуватися вишколом та формацією катехитів, створювати катехитичні програми, видавати катехитичну літературу, організувати загальноцерковні катехитичні конференції та вишкільно-просвітницькі семінари, співпрацювати на всіх рівнях з освітньо-виховними і соціально-культурними закладами, релігійними та громадськими організаціями й органами державної влади для покращення загального стану катехизації [6, с.85].

Від 1997 р. о. Й. Воротняк був викладачем Василіянського інституту філософсько-богословських студій у Золочеві, Львівській богословській академії, Колегії Патріарха Мстислава Харківсько-Полтавської Єпархії у Харкові. За час свого перебування в Україні він неодноразово виступав на конференціях, присвячених проблемам християнської етики і духовного здоров'я людини.

Своєрідною формою педагогічного спілкування були програми для дітей та юнацтва Львівського телебачення за участю о. Йосафата (серія програм Соняшник про багатодітні родини області, цикл Духовне слово – дітям, який отримав відзнаку на Всеукраїнському фестивалі кіно-, теле- і радіопрограм Золоте курча). Відомо, що у фондах Львівського телебачення зберігаються передачі для дітей про притчі Ісуса Христа, про десять Заповідей Божих, які були створені з ініціативи о. Йосафата Воротняка. Варто додати, що програма для дітей Хатка Левенятка за його участю перемогла у Міжнародному телевізійному конкурсі.

Окремої уваги заслуговує редакторсько-видавнича діяльність о. Йосафата. Ще будучи ігуменом в Червонограді, він писав статті до журналів Місіонар, Світло (Торонто), присвячені важливим моральним темам щодо практикування християнських засад серед читачів. У вересні 1997 р. о. Йосафат Воротняк був призначений редактором часопису Місіонар. На цій посаді він суттєво активізував роботу з питань популяризації духовно-моральних ідеалів.

На жаль, важка недуга забрала з життя о. Йосафата Воротняка, 28 жовтня 2008 р. Його поховали у с. Малехів, що неподалік Львова.

Таким чином, вивчення питань, пов'язаних із педагогічною діяльністю о. Йосафата Воротняка дає підставу до висновку, що просвітницька діяльність священників УГКЦ спрямована на збереження національної самобутності та духовної культури українства в еміграції і на рідній землі. Зважаючи на особливе значення особи українського священника для українських переселенців, стверджуємо, що парохам доводилось не тільки виконувати роль духовних отців парафіян, а й сприяти вирішенню проблем освітньо-культурного характеру (створювати українські школи при церквах, здійснювати просвітницькі заходи для парафіян, поповнювати їх християнські знання, розширювати світогляд та ін.). Яскравим свідченням цього була діяльність о. Йосафата Воротняка – представника національної богословської науки на різних науково-освітніх конференціях, культурних заходах, духовних з'їздах, соціально-політичних форумах.

Його педагогічний доробок не втратив своєї актуальності і в наш час. Ґрунтовне вивчення, широке висвітлення й творче використання спадщини о. Й. Воротняка та його сучасників-священників УГКЦ забезпечить дотримання принципів єдності, спадкоємності і тяглості традицій поколінь у розвитку педагогічної науки. Звернення до просвітительської та освітньо-педагогічної діяльності священників допоможе у з'ясуванні суті процесів гуманізації і демократизації освіти в контексті входження України у європейський культурний та освітній простір.

Перспективними напрямками нашого подальшого дослідження вважаємо теоретико-методологічні та методичні основи підготовки у педагогічних вузах фахівців для викладання у школах курсу Християнська етика, з'ясування ролі поліконфесійного фактору в релігійно-моральному вихованні учнівської молоді тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арів В. Віра Божа – мій рай! / В. Арів // Ясний промінь вічного сонця. – Кула, 2009. – С. 9–16.
2. Витанович І. Від панщини до державної свідомості / І. Витанович // Бучач і Бучаччина (історико-мемуарний збірник). – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1972. – С. 829–847.
3. Гаврилова Н. До питання про правові засади викладання християнської етики в середній школі / Н.Гаврилова // Наукові Записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2002. – № 4. – С. 112–115.
4. Голинський П. Марійські Організації молоді серед нових труднощів і перед новими завданнями / П. Голинський // Методика праці в Марійських організаціях. – Львів, 1935. – С. 15–25.
5. Дацько І. Уваги і висновки дискусійних гуртків з'їзду УХМ в Римі / І. Дацько // Патріархат. – 1983. – Ч. 12. – С. 30–31.
6. Каспрук О. УГКЦ в умовах сьогодення / О. Каспрук // УГКЦ і національна ідея: трагедія. Науковий збірник. – Тернопіль, 2006. – С. 78–99.
7. Качараба С. Основні риси української трудової еміграції кінця XIX- першої третини XX ст. / С. Качараба // Українська трудова еміграція у контексті змін сучасного світу. – Львів, 2005. – С. 14–19.
8. Кияк С. Українська діаспора як символ церкви – паломниці: проблеми і перспективи / С. Кияк // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник 2004. Кн. I. – Львів: Логос, 2004. – С. 288–293.
9. Лещук О. Методика праці в Марійських Дружинах середньошкільної мужицької молоді / О. Лещук // Методика праці в Марійських організаціях. – Львів, 1935. – С. 58–73.

10. Митрополит Андрей. До Духовенства про катихизацію / Митрополит Андрей // Львівські Архієпархіяльні відомості. – Львів, 1937. – Ч. III. – С. 27–29.
11. Щербяк Ю. Концептуальні засади освітньої доктрини Української Греко-Католицької Церкви в ХХ столітті. / Ю. Щербяк – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 588 с.

УДК 37.036.018.1 (477.87) «192/193»

Т. М. МОЧАН

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СІМ'Ї НА ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НА ЗАКАРПАТТІ У 20–30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Висвітлено роль та особливості впливу сім'ї як соціального інституту на естетичне виховання дітей на Закарпатті у 20–30-ті роки ХХ ст. та участь батьків у мистецькій діяльності школярів. Акцентовано увагу на форми та зміст естетичного виховання дітей в родині, що стали вирішальним фактором впливу на формування їх естетичних смаків. Розкрито взаємодію школи і родини у формуванні естетичної культури школярів. Узагальнено історичний досвід педагогічної просвіти батьків, сімейних традицій і звичаїв щодо виховання особистості та забезпечення її естетичного розвитку.

Ключові слова: естетичне виховання, естетична діяльність, сім'я, батьки.

Т. М. МОЧАН

ОСОБЕННОСТИ ВЛИЯНИЯ СЕМЬИ НА ПРОЦЕСС ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ НА ЗАКАРПАТЬЕ В 20–30-Е ГОДЫ ХХ ВЕКА

Освещены роль и особенности влияния семьи на эстетическое воспитание детей на Закарпатье в 20–30-е годы ХХ века и участие родителей в творческой деятельности школьников. Акцентируется внимание на формы и содержание эстетического воспитания детей в семье, которые влияют на формирование их эстетических вкусов. Раскрыто взаимодействие школы и семьи в формировании эстетической культуры школьников. Обобщен исторический опыт педагогического просвещения родителей, семейных традиций и обрядов относительно воспитания личности и обеспечение ее эстетического воспитания.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, эстетическая деятельность, семья, родители.

T. M. MOCHAN

FEATURES OF THE FAMILY INFLUENCE ON THE PROCESS OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN IN TRANSCARPATHIA IN THE 20–30 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY

The article deals with the role and impact of family characteristics as a social institution on the aesthetic education of children in Transcarpathia in 20–30-years of the twentieth century and parental involvement in artistic activities of students. The attention is drawn to the form and content of the aesthetic education of children in the family that have crucial influence on the formation of their taste. The interaction of school and family in the formation of aesthetic culture of students is revealed. The historical experience of pedagogical education of parents, family traditions and customs of individual education and provision of aesthetic development are generalized.

Keywords: aesthetic education, aesthetic work, family, parents.

Швидкий темп розвитку сучасного суспільства є рушійною силою для активного пошуку вмотивованих шляхів впровадження історичних педагогічних надбань щодо естетичного виховання школярів в освітню практику не тільки закладів освіти, а й родини, оскільки сім'я є найпершою природною формою виховного впливу на дитину та забезпечує її естетичний розвиток.